

מה מייחד את תרגומי השירה של רמי סערי?

מדובר בתופעה כמעט חד-פעמית, לא רק בעברית אלא בעולם כולו. מצד אחד, שליטה בכל כך הרבה לשונות, מצד שני, היכולת לתרגם מהן בשירה ובפרוזה

רות אלמוג

20 ביולי 2014

אכן, "הקול של כל העולמות" - זהו קול תרגומיו של רמי סערי. אין בזה משום הגזמה. מדובר בתופעה כמעט חד-פעמית, לא רק בעברית ובספרותה אלא בעולם כולו. מצד אחד, שליטה בכל כך הרבה לשונות, מצד שני, היכולת לתרגם מהן בשירה ובפרוזה. מאחורי היכולת הזאת מסתתרת תשוקה גדולה לשירה, וגם לפרוזה כמובן. אבל השירה קשה יותר לתרגום מן הפרוזה, ולכן תרגום שירה מלשונות כה רבות הוא תופעה נדירה ביותר.

יש לנו כמה וכמה מתרגמי שירה מעולים - כמו דוד ויינפלד, שמעון זנדבנק, רפי וייכרט, טל ניצן, דורי מנור - אבל כל אחד מהם, להוציא את שמעון זנדבנק ודוד ויינפלד, מתמחה בתרגום מלשון אחת בעיקר, ולעתים אף בתרגום משורר אחד. כך ייקשר שמו של דורי מנור לעד בשמו של בודלר, הגם שתירגם משוררים אחרים, ושמה של טל ניצן יהיה קשור תדיר במשוררים לטינו־אמריקאים, ושמו של דוד ויינפלד ורפי וייכרט במשוררים פולנים בני זמננו, ושמו של זנדבנק בשירה גרמנית ובשירה בלשון האנגלית.

והנה, רמי סערי מתרגם לפחות מתשע לשונות, ודווקא מלשונות שספרותן הרבה פחות מוכרת לנו. אני נוטה לומר: לשונות וספרויות של מיעוטים, ספרויות נידחות, עלומות. כך למשל את השפה הליטאית דוברים רק ארבעה מיליון דוברי ליטאית, והשפות הקרובות לה הן שפות בלטיות, ואין לה אחיות של ממש, עד כמה שידוע לי. השפה האסטונית היא אמנם ממשפחת השפות הפינאו־אוגריות, אבל דוברים אותה רק מיליון ומאה אלף איש. לאלבנית אין אחיות, וסבורים שהיא ממשפחת השפות האיליריות העתיקות, ודוברים אותה רק שלושה מיליון איש. הפינית מדוברת על ידי מספר גדול יותר של אנשים ויש לה גם ספרות עשירה יותר, המיוצגת במבחר שלפנינו על ידי שתי משוררות נהדרות, סירקה טורקה ואווה קילפי, ושני משוררים, יוקה ויקילה ואונו קיילאס. ייצוג נכבד יותר יש במבחר של השפות הרומניות - פורטוגלית, ספרדית וקאטאלנית.

מה מייחד את תרגומי השירה של רמי סערי? קודם כל העובדה שדרך תרגומיו עשה לנו היכרות עם משוררים נפלאים, כמו המשוררות הפיניות שהזכרתי לעיל, או כמו פדריקו גרסיה לורקה, אנטוניו גמונדה וחוליו ליימסרס הספרדים, פרננדו פסואה הפורטוגלי ויאניס ריצוס היווני, שמבחר משיריו יצא לא מכבר בספר "עיקר העיקרים" בהוצאת רימונים. וכן משוררים מטורקיה, אלבניה, אסטוניה, יוון ודרום אמריקה.

לפנים היה לרמי סערי מתחרה ישראלי לדרך הזאת אל הלא מוכר והנעלם בשירת העולם, והוא יורם ברונבסקי המנוח. אבל ברונבסקי צימצם עצמו בתרגום מיוונית (עתיקה ומודרנית), לטינית, פורטוגלית,

ספרדית ולאדינו, שבתרגומים של הרומנסות שלה פתח את דרכו. רמי סערי לא זו בלבד שאינו מצטמצם אלא הוא מתפשט כל הזמן, בלומדו שפות חדשות לבקרים. ובזה ייחודו. תרגומיו מצטיינים במוסיקליות שלהם, בריתמוס הזורם ובגמישות. הם כמו שירים שנכתבו עברית. אין בהם שום מלאכותיות שמתלווה לעתים קרובות לשירים המתורגמים על ידי מתרגמים שאינם מבינים שתרגום שירה תובע בראש ובראשונה גמישות, או לחילופין מרשים לעצמם גמישות מוגזמת.

אני מנסה לזהות איזה קו מנחה אותו בבחירת המשוררים או השירים, ואיני יכולה להסיק אלא שסערי בוחר את הבולטים במשוררי הלשונות שהוא מכיר. אני לא הצלחתי להצביע על קו מנחה אחר, זולת האיכות הגבוהה של השירים. אני מעריכה, שהבחירה של השיר הבודד היא גם עניין של קירבה נפשית - שזה פירושו של מה שאנחנו קוראים לו טעם. מה פירוש האמירה "זה לטעמי". אני סבורה שפירושה "זה קרוב לי", "זה אהוב עלי".

בראיון עם רמי סערי משנת 2012 הוא מתאר את עצמו כ"תייר בחיים", ואומר שהוא בוחר לתרגם משוררים או סופרים שמחזיקים בערכים חופש, אהבה ואמת. אכן, צריך חופש כדי לתרגם שירה ולעבור מספרות אחת לשנייה. זו דרך לביטול גבולות, דרכו של האני לחצות את הגבולות של זהותו. ואי אפשר לתרגם שירה בלי אהבה, מעשה מוכני של העברה מלשון ללשון. האהבה הכרחית כאן. על כן יש מתרגמים הבוחרים במשורר אחד ודבקים בתרגומו. אשר לאמת, עליה נכתבו כבר אלפי דפים באלפיים וחמש מאות שנים של התפלספות, ועדיין לא הגיעו לכלל הכרעה. אבל אם האמת היא הדבקות במצפן הפנימי, אולי לכך התכוון סערי. ואולי התכוון לבהירות שעליה מדבר המשורר הפורטוגלי אאוז'ניו דה אנדרדה בשירו "לראות בהיר" הפותח את קובץ שיריו "תלמי הצמא", שלא תורגם לעברית (בחוברת מובא תרגום של סערי לשיר אחר של דה אנדרדה, "אמנות השירה"), ואשר הרשיתי לעצמי לתרגמו לצורך העניין:

"כל שירה מאירה, אפילו / הסתומה ביותר. / לפעמים יש בו בקורא / ערפל במקום שמש, / והערפל לעולם אינו מתיר לראות בבהירות. / אם ישוב פעם ועוד פעם / ועוד פעם / אל ההברות המאירות הללו / ייעשה עיוור מרוב בהירות. / ברוך יהיה זה המגיע שמה".

אכן ברוך יהיה מי שיבין את מהותה של אמנות השירה משירו של דה אנדרדה, בתרגומו של סערי: "כל המדע הוא כאן, / באופן שהאשה הזאת / מפרברי קנטון / או משדות אלפֶדְרִינְה / משקה ארבע או חמש / ערוגות כרוב: יד בוטחת / במים / קירבה לאדמה, / מחויבות של הלב, כך נוצר השיר" (עמ' 121).

נשאלתי לא מכבר בשיחה על שירה על ידי חברה, אם אוכל לומר מה הוא שיר טוב. השבתי מיד שאיני יכולה. אין לזה כללים או הגדרה מן השכל. כשאני פוגשת שיר טוב אני יודעת שנוגַעְתִּי, אבל להסביר איני יכולה. לא מכבר הכרזתי מעל במת בית אריאלה, בערב לכבוד המשורר ישראל בר כוכב, שאיני מבינה בשירה דבר וחצי דבר, ובמקום לדבר על שירתו דיברתי על הפלא של פריחתם הנדירה והיפהפייה של הסוקולנטים (קקטוסים) המכוערים. וזה בעצם מה שאני יכולה לומר, שאולי השירה היא מין פלא "סוקולנטי" כזה, תחליפו של הכיפוף. וכשהיא מכשפת, כשהמלים שלה או המשפטים שלה - סתומים ומובנים ומאירים כאחת באור בהיר ומסמא - כמו בשיר הנפלא של חוליו לימסארס הספרדי הפותח את החוברת, שיר המדבר על השוורים שיעברו בנפשו מחדש: בזמן ש"מהגגות ירוקי הטחב צונח הזמן כמו פרי בשל וצהוב".

אני יודעת שקיבלתי מתנה. וזה מה שרמי סערי נותן לנו, מתת, רגעים של בהירות מסמאת שבהם הלב נרעד. הוא מכשף אותנו ומעניק לנו, לפחות לי ולאחרים המחפשים כמוני, רגע של אושר.

"הארץ", ספרים | עיון

<https://www.haaretz.co.il/literature/study/premium-1.2380686>